

*Комісія у справах мирян
Львівської Архидієцезії УГКЦ
Федерація товариств “Обнова”*

П’ять лекцій Блаженнішого Любомира
Кардинала Гузара на тему:

Хто є мирянин

Львів 2004

До опублікування підготувала:
Ірина Голота

Комп'ютерна верстка та макетування:
Віталій Мельник

Видано:
*Комісія у справах мирян
Львівської Архiepархії УГКЦ
та
Федерація товариств “Обнова”*

Перша лекція

Львів, 13 березня 2003 року

Слава Ісусу Христу!

Дорогі у Христі!

Сердечно вітаю усіх тут присутніх. Передусім хочу наголосити, що мета наших зустрічей — з'ясувати, хто є мирянин з точки зору богословської науки, яка його роль і яке місце в Церкві.

З Божою допомогою ми наблизилися до другої фази розвитку мирянського руху. Підкреслюю, що я вжив слово “рух”, під яким розуміємо значно ширше поняття, ніж, наприклад, під словом “товариство”. Ми маємо, Богу дякувати, достатню кількість мирянських товариств, які добре працюють, і в нас немає потреби створювати ще одне.

Для того, щоб зрозуміти, хто такий мирянин і яка його роль, спершу потрібно усвідомити, що таке Церква. Ми живемо у благословенний час після Другого Ватиканського Собору. Спробую пояснити, в чому полягає це благословення. Церква існує від часів Ісуса Христа, який її організував, вибрав перших учнів, апостолів. Отже, Церква сягає своїми коренями початків християнства, вона, так би мовити, вийшла з рук Ісуса Христа та існує до сьогодні. І ми сприймаємо її як samozрозумілу річ, як і багато інших речей і явищ у суспільному житті: ми живемо, творимо, але не завжди і не відразу замислюємося, хто ми є, що таке громада, для чого потрібна наша праця. Так само було і з Церквою. Вона існувала, діяла так, як сьогодні: були єпископи, священники, миряни, однак над самим поняттям “Церква” почали замислюватися досить пізно, аж у часи середньовіччя (XII-XIII стт).

Зазвичай ми починаємо задумуватися над чимось тільки тоді, коли виникають якісь проблеми, труднощі, коли з'являються якісь сумніви. Власне в часи середньовіччя були певні сумніви стосовно визначення поняття Церкви. Але аж у XVI ст., в час реформи в Західній Європі, протестантизму, виникла справжня потреба з'ясувати, що таке Церква, хто належить до Церкви, як людина стає членом Церкви тощо.

Класична відповідь (на той час) на запитання “що таке Церква?” пов'язана з іменем св. Карла Боромео, єпископа Медіолану. Він сказав, що Церква — це досконала спільнота, тобто вона має всі засоби, потрібні для існування і діяльності, одну віру, одне Святе Письмо, одні Святі Таїнства, одну науку, один провід. На перший погляд, це вдала дефініція. Однак, якщо добре поміркувати, то можна відчутти, що в ній чогось не вистачає. А не вистачає посилання на Бога. Карло Боромео описав Церкву “земними поняттями”: досконала спільнота, одна віра, одне Святе Письмо, одна структура, один провід.

Другий Ватиканський Собор, продовжуючи працю Першого Ватиканського Собору 1869–1870 рр. (цей Собор подав опис Церкви, який мало відрізнявся від визначення Карла Боромео, в ньому було звернуто особливу увагу тільки на деякі аспекти Церкви, зокрема на роль Папи, завдання єпископів), дуже серйозно задумався над суттю Церкви. Під час підготовки Другого Ватиканського Собору, наприкінці 50-х на початку 60-х рр., перший робочий папір був ще дуже обмежений і значною мірою повторював документи Першого Ватиканського Собору. Однак на цьому Соборі відбулася певного роду революція. Тому я назвав наш час благословенним, адже внаслідок цієї революції ми отримали значно краще визначення поняття

“Церква”. Протягом чотирьох років праці отці Собору зробили глибокий аналіз науки святих отців, вчених, мислителів, Святого Письма, почали робити більший наголос на духовному елементі у розумінні Церкви. Внаслідок цієї праці ми маємо Догматичну конституцію про Церкву “Світло народів” (*Lumen gentium*). Темою цього документа є Церква: що таке Церква, хто до неї належить, яке її завдання.

Отже, цей документ подає нам інакше визначення Церкви. Це спільнота Бога і людей та людей між собою. Навіть слова, які складають дефініцію, відрізняються від опису св. Карла Боромео. Тут йдеться не про структуру, а про зв’язок Бога з тією спільнотою людей, і зв’язок людей між собою (доземний зв’язок: Бог-люди, поземний — люди між собою).

На підставі опису св. Карла Боромео ми могли собі дуже легко уявити, що таке Церква: спільнота, яка має певні прикмети, всі засоби, віру, науку, Святе Письмо, Святі Таїнства, провід. Натомість, у визначенні Церкви, в яке ми включаємо Бога, ми розуміємо не все. Ісус Христос сказав, що Отця ніхто не бачив і не знає, тільки Син Єдинородний і той, кому Син розкаже. Ми Бога ніколи не бачили, ми не можемо навіть собі уявити, хто такий Бог. Він сотворив усе, всесвіт, природу, людину. Бога людина не може охопити своїм розумом. Перший розділ цієї Догматичної конституції має назву “Церква як таїнство”. Церква — це таїнство: ми можемо в неї вірити, ми можемо її пережити, ми можемо бути її частиною, але ми ніколи до глибини не зрозуміємо, що таке Церква, тому що одним із її елементів є Бог, якого людина не може і ніколи не зможе вповні зрозуміти. Кожна людина, яка увірувала в Господа Бога, має зв’язок із Ним. І всі ми, маючи зв’язок з Богом, зв’язані

також між собою.

Крім твердження, що Церква є таїнством, документ “Світло народів” підкреслює відношення до Церкви Пресвятої Тройці, Трьох Божих Осіб, можна сказати, кожної зокрема. Це спонукає нас немовби перейти в інакший світ понять: від розуміння, що ми є спільнота, дисциплінована (з чітко визначеними межами), до усвідомлення нашого зв’язку з Пресвятою Тройцею: Богом Отцем, який нас сотворив, Богом Сином, який прийшов нас навчити, відкупити і уможливити нам знову доступ до Господа Бога, і Святим Духом, який нас веде, освячує, завдяки якому ми можемо бути з’єднані з Богом.

Тому мирянин — це не той, хто має “партійний квиток” у Церкві. Мирянин — це той, хто перебуває у зв’язку з Отцем, і Сином, і Святим Духом. Отже, ми вступаємо у світ, де повинні покладатися не на свій розум, свої очі, вуха, але на свою віру. Отці Церкви під час Другого Ватиканського Собору, беручи за основу це твердження, підкреслюють, що ми, віруючі люди, не можемо вповні зрозуміти, що таке Церква. І нагадують нам, що Ісус Христос, який заснував цю Церкву, старався нас навчити, що це таке. Він робив це, вдаючись до використання метафор. Наприклад, у Новому Завіті читаємо, що Церква — це будівля, наріжним каменем якої є Ісус Христос. Часто трапляються так звані сільські порівняння: Церква — це стадо, поле. Отже, Ісус Христос усвідомлював, що не тільки перші Його слухачі (селяни із Галилеї чи Юдеї в Палестині), але також найбільш вчені і мудрі богослови не можуть зрозуміти, що таке Церква, оскільки вони є тільки людьми.

Дуже гарно пояснює нам, що таке Церква, св. Павло, порівнюючи її з людським тілом. Він

каже, що Церква складається із багатьох людей, як людське тіло складається з багатьох клітин. І ті клітини також є організовані. Ми не є купою піску, адже маємо голову, тулуб, руки, ноги, вуха, очі, ніс, серце, — маємо організовані клітини. Церква, як людське тіло, є живий упорядкований організм, в якому кожна частина має якусь свою функцію. Для нормального життя, росту і розвитку цілісності необхідно, щоб кожна частина функціонувала. Найважливішою частиною тіла є голова: вона керує цілим тілом, його роботою. Святий Павло каже, що головою Церкви є Ісус Христос. Він дає нам напрям, робить нас одним тілом і через Святого Духа дає нам життя. В момент хрещення ми зодягаємося в Ісуса Христа, стаємо живою частиною того тіла. Стосовно цього спадають на думку слова св. Павла, що жодна частина не існує сама для себе. Кожен член тіла працює для організму.

Другий розділ Догматичної конституції про Церкву “Світло народів” називається “Про народ Божий”. Ми всі: єпископи, священики, монахи і миряни, — творимо Божий народ. Іноді проповідники або журналісти, описуючи якусь подію, вказують: в певному заході взяли участь єпископи, священики і Божий люд або єпископи, священики і вірні. Але ж єпископи і священики — це також Божий люд, — це також вірні.

Висвітлюючи другий розділ Догматичної конституції про Церкву, який побудований на історичному образі, слід заглянути у Святе Письмо. На початку Святого Письма йдеться про наших прародичів. Вони, на жаль, згрішили, залишивши про себе погану згадку. Однак милостивий Господь Бог пообіцяв, що пришле того, хто все виправить. Історія Старого Завіту поволі розвивалася і в певний її момент Господь вибрав один кочовий народ (з невідомих для нас

причин) — який був не наймудріший, не найкраще організований, не найбільш вчений, — зосередив на ньому свою увагу і вів його аж до того моменту, коли з нього народився Ісус Христос, Месія, Спаситель.

Найважливіше завдання того народу полягало в тому, щоб з покоління в покоління передавати віру в обітницю Бога, що прийде Спаситель. З Його приходом відбулися певні зміни. До народу, Божого люду, провідником якого є Ісус Христос, належить вже не тільки етнічна, обмежена група людей, а всі народи, всі люди, які живуть на землі, кожен, хто охрестився, не залежно від походження, культури, мови. Найважливіша риса Божого народу — бути втіленим в Ісуса Христа, бути охрещеним.

Ісус Христос прийшов на землю, воплотився: прийняв людську природу, став людиною, але, на відміну від нас, Він не має гріха. Ісус Христос є також Богом. І цей Богочоловік є Пророком, Священиком і Царем. У Старому Завіті все було поділено: були пророки — Мойсей, Ісая, Даниїл та інші, священики — Мелхіседек, Арон та царі — Давид, Соломон тощо. Ці всі якості, завдання тепер об'єднані в Ісусі Христі: Він є Пророк, Священик, Цар. Ми іноді помилково думаємо, що пророк — це той, хто передбачає майбутнє. Насправді пророк — це той, хто говорить від імені Бога про Бога. І це суттєво. Священик — це той, хто приносить жертву. Ісус Христос сам себе приніс у жертву, отже, Він є Священик, Архиєрей. Ісус Христос є також Цар. Він прийшов на землю і сказав: “Покайтеся, бо Царство Боже близько”. Коли говоримо про Боже Царство, не маємо на увазі якусь територію, частину світу, військо, багатство і т. п. У цьому випадку Цар — це той, хто веде нас до Бога.

Ми належимо Ісусові Христу, Він дає нам можливість поширювати Боже Царство, починаючи від самих себе. Тепер скажу дуже важливу думку: Ісус Христос, створивши новий Божий народ, до якого може належати кожний, передає цьому народові, Церкві, своє служіння: пророче, священниче і царське. Отже, кожен член Божого люду є пророком, священником, царем.

Друга лекція

Львів, 20 березня 2003 року

Слава Ісусу Христу!

Дорогі у Христі!

Ми завершили минулу лекцію думкою, що Церква — це Божий люд, Божий народ. У Старому Завіті його представляли лише члени ізраїльського народу, який вибрав Господь і привів до обіцяної землі, на територію сучасної Палестини. Для того, щоб бути частиною вибраного народу, треба було народитись його членом (правда, були люди, які не належали до ізраїльського народу, проте дотримувались Мойсеєвого закону, — їх називали прозелітами). Вибраний народ мав завдання — пам'ятати обітницю Бога, що Він пришле Месію, Відкупителя, Спасителя.

Від часу приходу Ісуса Христа Божий народ вже не є етнічно обмеженим: до нього може належати кожна людина — незалежно від походження, — яка прийняла Святе Таїнство Хрещення. Ми говорили минулого разу також про те, що в особі Ісуса Христа були поєднані три види служіння: священниче, пророче, царське. (Нагадаю, що в історії вибраного народу ці три служіння виявлялися в різних людях. Були окремо пророки, священники і царі.) Ісус Христос, як Голова, Провідник цього нового Божого народу, уділив йому своє служіння. Отже, кожний з нас, хто у Христа хрестився, є пророком, священником і царем. Так навчає Свята Церква.

Ісус Христос, передаючи людині пророче служіння, поставив перед нею завдання говорити від імені Бога про Бога. Звичайно, священники, катехити, учителі, науковці повинні це робити в особливий спосіб. Проте кожна людина, охрещена в ім'я Ісуса Христа, також зобов'язана

виконувати пророче служіння. Для цього не обов'язково стояти на проповідальниці. Ми виконуємо своє пророче служіння щоразу, коли розповідаємо своїм дітям про Бога і про Боже, про добро, красу, — коли говоримо про Бога від імені Бога в офіційних чи приватних обставинах, і навіть, коли кажемо правду. Наведу ще такі приклади. Поет, описуючи у віршах красу природи, і художник, зображаючи її на полотні, виконують свою пророчу місію, оскільки вони скеровують людей до Бога.

Ми можемо пророкувати також нашою поведінкою. Я думаю, що в багатьох родинах зберігся прекрасний звичай перед розрізанням хліба перехрестити його. Людина, яка збоку спостерігатиме за таким ставленням до хліба, щось від нас навчиться: ми розкажемо їй про нашу віру, навіть не відкриваючи вуст, — ми розповімо їй, що хліб — це Божий дар. На жаль, значна частина людської мови заповнена прокльонами, неправдою, а це суперечить нашому пророчому служінню.

Скажу декілька слів про наше священиче служіння. За зовнішнім виглядом священики вирізняються серед інших людей тим, що вдягнуті в Церкві у ризи, а на вулиці — у темний одяг. Можливо, когось здивує думка про те, кожен з нас (кожен член Божого люду) є священиком. Як це розуміти? Поняття “священик” тісно пов'язано з поняттям “жертва”. У Старому Завіті (і навіть тепер у поганських народів) принести жертву — означає знищити щось в ім'я Боже. Жертви могли бути різні, наприклад, у вигляді тварин, продуктів (мука, олія, вино тощо). Отже, священик у старозавітному розумінні — це той, хто виконує обряд принесення жертви, — хто заколює і спалює тварину, хто ставить на вогонь муку чи

інші продукти. У поганських народів траплялися такі страшні випадки, що приносили в жертву людей. Нещодавно ми згадували у наших богослужіннях про те, як Бог наказав Авраамові принести в жертву свого сина. Авраам хотів слухняно це зробити, але Господь його стримав і сказав, що достатньо його послуху. Господь не благословляє принесення в жертву людини: такі жертви Йому огидні. Єдиний виняток — це жертва Його Сина.

Як ми виконуємо своє священниче служіння? Яку жертву приносимо? Стосовно мирян жертва виявляється у тому, щоб все, що ми робимо, жертвувати на Божу славу. Йдеться про жертву у формі віддання, а не спалення чи знищення. Спробую Вам це проілюструвати на прикладі. Хтось нам запропонував працювати протягом 24 годин на добу і добру платню за кожну годину. Для нас це вигідна пропозиція, оскільки можна заробити велику суму грошей. Однак ми на це відповідаємо, що будемо працювати не 24 години, а тільки 23, одну ж годину будемо молитися. Отже, ми собі відмовляємо у платні за одну годину і цей час віддаємо Богові. Я надіюся, що цей приклад певною мірою допомагає нам зрозуміти, що означає жертвувати комусь щось дороге, цінне.

Ми можемо жертвувати Богові все, крім гріха, за умови, що будемо робити це свідомо. Наприклад, встаючи вранці, можна сказати: Господи, я хочу сьогодні все робити у Твоє ім'я і віддати це Тобі. Він приймає все, що ми робимо добре, навіть якщо це наш обов'язок. Наприклад, мати має обов'язок піклуватися дітьми: вона мусить їх нагодувати, помити, навчити. І якщо все це вона віддасть Господеві, то принесе Йому жертву. Навіть якби ми часом забули зробити це ранкове присвячення, з огляду на наше

хрещення, кожна добра свідома справа є жертвою Богові.

Тепер хочу показати відмінність між загальним священством і тим особливим служінням, яке виконують люди, що стоять біля престолу. Ісус Христос, як я вже згадував, віддав себе добровільно заради нашого спасіння в руки недобрих людей, які Його розіп'яли, тобто приніс себе у жертву Небесному Отцеві. І власне ті священики, яких ми бачимо у церкві, дістали через Святе Таїнство Священства владу в таїнственний спосіб приносити Ісуса Христа в жертву на престолі, — звичайно, у безкровний спосіб, тобто не заколюючи, не відбираючи життя. Отже, це священство має особливе завдання і особливу владу, яких не мають інші люди.

Переходимо до пояснення царського служіння. Одного разу я бачив по телебаченню програму, яка називалася “Цар на один день”. Суть цієї програми полягала в тому, що чоловік, на якого одягали корону, розкішний плащ, мав у цій новій ролі розвеселити публіку. Щодо нашого царювання, то під час хрещення ми не отримуємо корони, ніхто нас не проголошує царем. Наше царювання є опосередковане: ми виконуємо царське служіння, поширюючи Боже Царство. Щоразу, коли ми проказуємо молитву “Отче наш”, говоримо фразу “нехай прийде царство Твоє”, тобто Боже Царство. Боже Царство — це не є окреслена частина землі, на якій стоять палати, яку охороняють воїни. Боже Царство — це ті люди, які у своєму серці визнають Бога своїм Царем. Із збільшенням кількості людей, які визнають Його Царем, які Йому служать, які дотримуються Його законів, поширюється Боже Царство. Наше царське служіння полягає в тому, щоб визнати, що Бог є один, що Він, наш Отець,

має абсолютну владу над нами. Святий Павло, закликаючи до послуху земним володарям, нагадує і керівникам, і підданим, що свою владу вони отримують від Бога для добра спільноти. Отже, кожного разу, коли ми дотримуємося Божого закону, допомагаємо іншим це зробити, ми поширюємо Боже Царство і виконуємо наше царське служіння. Це стосується всіх охрещених людей, цілого Божого народу.

Тепер поговоримо про третій розділ документа Другого Ватиканського Собору Догматичної конституції про Церкву “Світло народів”. Цей розділ розповідає про єпископів, священників, дияконів. (Нагадаю, що в першому розділі йшлося про Церкву як про таїнство, у другому про Церкву як Божий люд.) Яке завдання покликані виконувати єпископи, священники, диякони, згідно з навчанням Церкви? Часто ми уявляємо собі Церкву як велику піраміду. І на вершині цієї піраміди перебуває Папа Римський, трошки нижче — єпископи, далі — священники, диякони і біля основи — решта людей. Це не вдале порівняння. Другий Ватиканський Собор каже, що Церква — це Божий люд. Серед тих людей Господь декотрих вибирає і кличе, щоб вони вели, освячували увесь цей люд. Наголошую на тому, єпископи, священники, диякони не є “наднародом”, вони — частина цілісності. Тому, як я згадував минулого разу, неправильно говорити: єпископи, священники і Божий люд. Усі ми є Божим людом, хоч маємо різні завдання.

Особливість єпископів, священників, дияконів, богопосвячених осіб, згідно з наукою Церкви, полягає у їхньому служінні. Якось приходять до мене одна мама і каже: “Владико, я хочу, щоб мій син був священником”. Я питаю, чим зумовлене її бажання. А вона у відповідь:

“Хочу, щоб він був святий”. Чоловік стає священником не тільки для того, щоб бути святим. Кожна людина покликана до святості. Священниками стають передусім для того, щоб служити, щоб вести людей до Бога. Пригадуєте, у Святому Письмі, мати синів Заведеевих, апостолів Івана і Якова, прийшла до Ісуса і каже: “Скажи, щоб оці два сини мої сіли у Твоєму Царстві — один праворуч, другий ліворуч Тебе”. Ісус запитав у жінки, чи можуть вони робити те, що Він робить. Почувши ствердну відповідь, сказав, що сидіти праворуч чи ліворуч буде той, кому Небесний Отець приготував. І продовжив, звертаючись до апостолів, що Він прийшов служити, а не щоб Йому служили. Отже, священник покликаний служити, допомагати, провадити людей до Бога, брати участь у служінні Ісуса Христа.

Четвертий розділ Догматичної конституції про Церкву присвячений мирянам. Другий Ватиканський Собор подав лише загальні риси науки про мирян. І тому, коли ми читаємо четвертий розділ цього документа, то розуміємо, що там чогось бракує.

Хто такий мирянин? Перша думка, яка спадає, що мирянин — це той, хто не є священником. І Вселенський Собор почав — відразу підкреслюю слово “почав” — відповідати на це запитання.

Третя лекція

Львів, 3 квітня 2003 року

Слава Ісусу Христу!

Дорогі у Христі!

Під час попередніх зустрічей ми роздумувати над змістом Догматичної конституції про Церкву “*Lumen gentium*” (Світло народів), яку видав Другий Ватиканський Собор. У цьому документі йдеться про Церкву як про цілісність. Перший розділ наголошує на тому, що Церква — це таїнство, місце, де Бог зустрічається з людиною, а людина — з Богом. Відповідно до вчення Другого Ватиканського Собору, ми не можемо зрозуміти цього таїнства. Ісус Христос представляв нам його з допомогою притч, порівнянь із речами і явищами щоденного життя, — того життя, яке було близьке Його слухачам і яке значною мірою зрозуміле нам.

Останнього разу ми роздумували також над складом Церкви, тобто членами тіла, яке встановив Ісус Христос. І говорили про те, що Церква — це Божий люд, до якого належать представники усіх народів, які визнають Ісуса Христа. Відтак ми перейшли до кількісного складу Божого народу і наголосили, що його більшість становлять миряни, а лише невелика група людей — це єпископи, священники, диякони. Останні покликані служити Божому народові, навчати його, освячувати (передусім з допомогою Святих Таїнств) і вести до цілі. Це завдання єпископів, священників, дияконів ми називали службовим священством (священством всередині Церкви).

Нашу попередню зустріч ми завершили роздумуванням над останнім розділом Догматичної конституції про Церкву, який присвячений мирянам. Сьогодні я хочу перейти

до іншого документа.

Минулого разу я говорив, що Другий Ватиканський Собор не мав достатньо часу, щоб викласти в Догматичній конституції про Церкву вчення про мирян. Однак учасники Собору видали окремий документ, присвячений більшості Божого народу. Він має назву “*Apostolicam actuositatem*” (про апостолят мирян).

Цей документ починається важливим твердженням, що від початку Церкви аж до сьогодні миряни відігравали в її житті важливу роль. Йдеться не про численність мирян (протягом усіх століть існування Церкви вони становили 98 чи 99 відсотків Божого народу), а про те, що вони завжди були діяльними, творчими членами Церкви. Це засвідчують листи Апостола Павла, наприкінці яких автор перераховує людей, і навіть цілі родини, які вже тоді в різні способи робили свої внески в життя християнських громад. Та й наша недавня історія говорить про те, що греко-католицька Церква могла пережити найтемніші, найстрашніші часи — коли священників було обмаль (кілька сотень на цілу Україну) — значною мірою завдяки праці мирян та їхньому жертковому життю. Чи змінилися сьогодні роль і завдання мирян у Церкві? Ні. Змінилося хіба що розуміння цілою Церквою їхньої ролі: воно стало краще, глибше. І це — особлива заслуга Другого Ватиканського Собору, зокрема документа про апостолят мирян. Спробуймо поміркувати над текстом цього документа і з’ясувати, в чому полягає апостолят мирян.

Насамперед хочу нагадати, яка є мета Церкви, для чого вона існує на землі. Церква існує для спасіння душ, для освячення світу (скерування його до Бога). Ці, так би мовити, два

аспекти однієї мети документ Вселенського Собору називає одним словом “апостолят”. Отже, роздумуючи сьогодні про апостолят мирян, ми повинні усвідомити, яка роль мирянина у процесі спасіння душ і освячення світу.

Щодо апостоляту, то він стосується всіх людей і відбувається з допомогою всіх членів Церкви, тобто в Церкві жодна людина не може стояти осторонь, байдуже склавши руки і дивлячись, як працюють інші. Діяльність членів Церкви має бути такою, як членів людського тіла: кожен мусить працювати, щоб тіло було здорове. Навіть під час сну кожна частина людського тіла повинна виконувати свою функцію. Тож усі миряни повинні брати участь у житті Церкви. З точки зору богослов'я — про це ми говорили минулого разу — миряни співпрацюють у трьох служіннях Ісуса Христа: пророчому, священничому і царському.

Миряни живуть і діють у світі. На це вказує походження слова “мирянин” (воно походить не від старослов'янського слова “мирь”, що означає спокій, а від — “мірь”, тобто світ). Серед галичан поширене словосполучення “світська людина”, яке має таке саме значення, як і слово “мирянин”, і вказує на людину, що живе і діє у світі. Миряни перебувають у безпосередньому контакті з усіма світськими справами. Священики, єпископи також живуть у світі, але вони діють, швидше, опосередковано, тому що служать у храмі: навчають, уділяють Святі Таїнства, відправляють Святу Літургію, — служать світським людям.

Обов'язок і право мирянина діяти в апостоляті ґрунтується на єдності з Ісусом Христом, яка виникає під час Святого Таїнства Хрещення. Про це йдеться в біблійному вислові,

до якого ми вдаємося під час великих свят: “Ви, що у Христа хрестилися, у Христа зодягнулися”. Цю фразу можна зрозуміти неправильно: що ми одягаємо Христа так, як, наприклад, пальто (воно не стає частиною нашого тіла, а тільки накриває його). Насправді, в момент хрещення ми стаємо частиною, членом Ісуса Христа. І власне з цього зв’язку з Ісусом Христом випливає наш обов’язок і право брати участь в апостоляті.

Наступне Святе Таїнство, що оживлює, зв’язує нас з Ісусом Христом — це Миропомазання, яке відбувається зазвичай разом із Хрещенням і завдяки якому ми дістаємо особливий дар Святого Духа. Нашою підтримкою є також Святе Причастя — частий, а то й щоденний зв’язок з Ісусом Христом. Отже, з допомогою Святих Таїнств ми входимо у тісніший зв’язок з Ісусом Христом і у діяльність апостолів, тобто апостолят.

Ототожнювати апостолят із громадською діяльністю — неправильно. Апостолят — це християнська, релігійна діяльність. Як я вже згадав, обов’язок і право діяльності мирян ґрунтується на уділених нам основних Святих Таїнствах: Хрещенні, Миропомазанні і Пресвятій Євхаристії. Зі свого боку ми повинні відповідати вірою, надією і любов’ю, тобто спиратися на головні богословські чесноти. Отже, з одного боку, ми отримуємо ці чесноти (вони немовби влиті у нас), а з другого — відповідаємо на них, коли чинимо акти віри, надії чи любові.

Крім влитих чеснот, кожна людина має певну харизму. Харизма — це Божий дар, даний людині для блага інших людей. (Про харизму див. І Кор 12) Між харизмою і Божою благодаттю існує відмінність. Божа благодать чи Божа ласка освячує, дає можливість брати безпосередню участь у житті Пресвятої Тройці тій людині, яка

її отримує. Натомість харизма — це дар, який дає можливість і змушує людину діяти для блага інших (наприклад, хтось має харизму навчати, організовувати). Харизма, якщо пояснити іншими словами, — це талант, даний Богом для досягнення релігійних цілей: спасіння душ і освячення світу.

Підсумовуючи сказане, наголошу, що ми маємо справу із трьома різними елементами: Святими Таїнствами, богословськими чеснотами і харизмами. Отже, Господь “споряджає” нас до праці, до виконання нашого завдання дуже щедро: дає духовні дари, завдяки яким ми можемо належно виконувати завдання, що Він поставив перед нами в той момент, коли ми стали членами Церкви, коли ми були втіленими в Ісуса Христа.

Відтак хочу сказати кілька слів про духовність мирянина. Плекати духовність — означає усвідомити одержання Божих дарів і відповідати на них. Миряни повинні відповідати на Божі дари трьома чеснотами: вірою, надією, любов'ю.

Вірити — означає поставити Бога на перше місце у своєму житті, усвідомити, що все, чим ми володіємо, ми отримали від Бога, і що головне наше завдання полягає у виконванні Його волі. Вірити — це значить у всьому впізнавати Бога і Боже, розуміти, що все, що діється довкола, не є випадковістю, а прямим наслідком Божого бажання.

Надіятися — означає бачити воскресіння, висячи на хресті. У цьому полягає суть мучеництва. Чому мученик швидше готовий умерти, аніж відректися від Бога? Він надіється і вірить, що коли віддасть своє життя тут, на землі, за Ісуса Христа, то навіки буде з Ним.

Любити — означає наслідувати Ісуса

Христа. У кожній людині бачити Божу дитину і допомагати кожному досягти ціль життя — спасіння.

Учасники Другого Ватиканського Собору усвідомлювали, що людина живе одночасно і на площині релігійній, і на площині земній. Вона є “мешканцем” двох світів, які не заперечують один одного, а навпаки — доповнюють. І тому Вселенський Собор каже, що людина, яка справді усвідомила своє покликання і готова виконувати свій обов’язок (освячувати світ, допомагати людям спасатися), повинна робити це професійно. Жодна людина не сміє говорити чи думати, що достатньо вірити, надіятися, а вчитися і працювати не потрібно.

Господь, створивши світ, був ним задоволений. Однак Він створив його недосконалим, недокінченим. Поясню це на прикладі. Кожен із нас принаймні один раз у дитинстві ліпив щось із пластиліну і знає, що щоб зліпити зі шматка пластиліну якусь форму, забавку, треба над ним попрацювати. Світ можна порівняти із пластиліном. Господь створив його, дав йому все необхідне і звернувся до людей, щоб вони докінчили цю роботу.

Це важливий момент у розумінні нашого покликання. Ми маємо усвідомити, що релігійні і світські вартості не є суперечними: всі дари, які отримуємо від Господа, всі таланти ми повинні підносити до якнайвищого можливого рівня. Лікар, маляр, вчитель, швець повинні бути професіоналами. Ми, люди, покликані до такого рівня праці, щоб освячувати світ, робити його зручним, приємним для життя інших людей. Наше завдання — зберігати у світі лад, справедливість, робити все для блага свого ближнього.

Четверта лекція

Львів, 10 квітня 2003 року

Слава Ісусу Христу!

Дорогі у Христі!

Під час нашої минулої зустрічі ми розглядали документ Другого Ватиканського Собору Декрет про апостолят мирян “*Apostolicam actuositatem*”. Цей документ, а також Догматична конституція про Церкву “*Lumen gentium*”, яку ми обговорювали на перших двох лекціях, вміщені у виданні “Документи Другого Ватиканського Собору”, і Ви можете прочитати їх у вільний час з великою користю для Вашої душі: там є багато цитат зі Святого Письма, творів Отців Церкви, різних давніших документів Вчительського уряду Церкви. (Під час наших зустрічей я представив ці документи у скороченій формі, поверхнево.)

Сьогодні наше завдання — завершити розгляд Декрету про апостолят мирян. Нагадаю, що цей документ мав на меті вдосконалити, уточнити думки, викладені в Догматичній конституції про Церкву. Згідно з декретом, поняття “апостолят” охоплює два аспекти однієї мети Церкви: спасіння душ та освячення світу — і є полем діяльності мирян. Апостолят, як я вже згадував, може здійснюватися не тільки у світі, так би мовити, поза церковними стінами, але й усередині Церкви: у парафії, деканаті, єпархії, або навіть на вселенському рівні. Активність мирян повинна виявлятися у тих ділянках, які особливо їй потребують, зокрема у соціальній (сім’я, молодь, пристарілі), громадській, політичній, науковій. Це класифікація праці мирян за темами, за потребами певних груп чи певних матерій.

Хочу також звернути Вашу увагу на те, і на

цьому наголошує декрет, що апостолят може здійснюватися або в особистій формі, або у спільноті. Наведу приклад, коли апостолят здійснює одна особа. Висококваліфікований науковець, який є єдиним християнином серед своїх колег, у своєму колективі може і повинен здійснювати свій апостолят особисто, як одна особа. (Жахливо і жалюгідно, коли вчена людина, фахівець, серед рівних собі приховує своє християнство, немов якийсь гріх.) Однак зазвичай ми здійснюємо свій апостолят у спільнотах, які можуть бути різні: на парафіяльному, деканальному рівні, на рівні села, міста, країни і навіть всього світу. Праця у спільноті приносить велику користь, адже згуртувавши сили багатьох людей, можна досягти кращого, більшого ефекту, можна звернути увагу на певні вартості у суспільному, релігійному житті.

Крім класифікації апостоляту за темами і формами здійснення, я хочу звернути Вашу увагу на спорідненість між світськими і суто християнськими мирянськими організаціями. Як світські (якщо це не є, наприклад, товариство шанувальників львівського пива чи якогось виду музики), так і суто християнські відповідають нормальним людським способам діяльності, однак є певна відмінність. Вона полягає у змісті, характері діяльності. Змістом християнських мирянських організацій є релігія.

Апостолят може відбуватися як у звичайних, нормальних обставинах (наприклад, діяльність християнських молодіжних, професійних, благодійних організацій), так і у надзвичайних, особливих обставинах. Ми маємо гарну традицію мирянської діяльності ще з перших віків християнства. Більшість із нас пам'ятає її яскраві прояви в часи церковного підпілля. Як я

вже згадував на першій нашій зустрічі, власне завдяки мирянам наша Церква сьогодні існує (адже священиків тоді було дуже мало). Із часу виходу Української Греко-Католицької Церкви з підпілля протягом майже півтора року, також значною мірою зусиллями мирян, постала тисяча християнських громад. Це дуже багато. Отже, праця мирянина не є стереотипною діяльністю: вона повинна реагувати на потреби дня.

Декрет про апостолят мирян присвячує багато уваги ролі духовенства у мирянському апостолаті. Між кліром і мирянами в житті Церкви повинна бути дуже тісна співпраця. Напевно, всі ми з цим погоджуємося. Однак відомо, що ця співпраця в Україні і за її межами укладається не дуже добре. Доказом такого невтішного досвіду був з'їзд представників католицьких Церков, організований Папською радою у справах мирян і проведений в монастирі неподалік від Рима перед Папським Синодом, присвяченим справам мирян. І під час цього з'їзду — з одного боку це було смішно, а з другого — трагічно — доповідачі майже із всіх країн світу скаржилися на проблему поганої співпраці з духовенством.

З огляду на існування цієї проблеми, виділю кілька принципів, з допомогою яких можна її вирішити. Як я вже згадував, протягом століть вважали, що мирянином є той, хто не є священнослужителем, і його завдання — платити, молитися і слухати. І приблизно на початку минулого століття відбувся прогрес у розумінні ролі мирянина: він повинен виконувати те, що б охоче робив священнослужитель, але не має можливості. Мирянин став “довгою рукою” єпископа: куди єпископ, священик сам не міг піти, посилав мирянина. Другий Ватиканський Собор зробив

великий крок вперед, наголошуючи на тому, що ініціатива будь-якої діяльності не мусить виходити тільки від єпископа чи священника, її може виявляти також мирянин, адже він є повноцінним членом Церкви, охрещеним, втіленим у Христа, обдарованим харизмами. Отже, мирянин не є зняряддям, яким послуговується духовенство, щоб досягнути певні цілі.

Завдання духовенства — стежити за тим, щоб ініціативи мирян справді приносили користь людям, їхнім душам. Сьогодні у Церкві є групи людей, які закликають весь християнський народ молитися за єпископів і священників. На перший погляд, це дуже гарна ініціатива: духовенство також потребує молитовної підтримки. Однак автори цієї ініціативи пояснюють необхідність молитви тим, що єпископи і священники нічого не варті і є великими грішниками. Можливо, до декотрих священнослужителів можна застосувати ці слова, але, звичайно, не всіх, і якщо ми почнемо вбивати людям в голови, що духовенство нічого не варте і зведе нас на погану дорогу, то з часом ніхто не схоче йти за Божим покликком.

Друге завдання духовенства у цій царині — допомагати зберігати лад у мирянській праці, стежити, щоб люди, які беруться щось організувати, мали відповідний досвід, підготовку, діяли розважливо. А якщо на горизонті вимальовуються якісь непорозуміння священнослужитель повинен згасити пристрасті і скерувати людей до доброї цілі.

Третє завдання духовенства — підтримувати мирян, заохочувати їх до діяльності, розповідати про їхній мирянський обов'язок. Вселенський Собор підкреслює, що “духовенство повинно уважати, щоб не гасити духа”. Вживаючи цей

біблійний вислів, Собор нагадує, що справді добра ініціатива походить від Святого Духа. І священнослужителі повинні дуже обережно розглянути кожен мирянську ініціативу, щоб — якщо вона походить від Святого Духа, а не з бажання слави чи власної вигоди — не згасити її. Спільнота мирян, згуртованих для втілення певного задуму, повинна знайти духовний провід в особі представника свого парафіяльного чи деканального духовенства, який міг би розвивати її духовно, релігійно.

І останній важливий момент, на якому наголошує Декрет про апостолят мирян: мирянин, який береться до якоїсь діяльності, повинен мати до цього відповідну підготовку, освіту. Наприклад, не може місіонер йти проповідувати в іншу країну, якщо він не знає її мови, культури. Знання можна набути з допомогою вишколу, тільки треба усвідомити, що він є потрібний.

П'ята лекція

Львів, 17 квітня 2003 року

Слава Ісусу Христу!

Дорогі у Христі!

З Божою допомогою починаємо останню лекцію, присвячену темі мирян. На попередніх наших зустрічах ми розглянули два документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965), які торкаються цієї теми: Догматичну конституцію про Церкву “*Lumen gentium*” і Декрет про апостолят мирян “*Apostolicam actuositatem*”.

Ці документи не можуть дати відповіді на всі запитання, які нас хвилюють, оскільки учасники Другого Ватиканського Собору, як і всіх інших вселенських соборів, намагалися розглянути основні проблеми свого часу. Тому для висвітлення напрацювань Церкви на певну тему на Соборі було вирішено щотри роки скликати єпископів на Папський Синод. Такий Синод триває переважно 4 тижні і його результати, пропозиції представляють на розгляд Папі (звідси походить його назва). Протягом одного року на підставі поданих результатів і пропозицій Папа видає документ. Один з таких Синодів, який відбувся у 80-х роках, був присвячений темі мирян. І пропозиції цього Синоду зібрані в Апостольському поученні “*Christifideles laici*” (дослівний переклад з лат. “християни-миряни”). Український переклад цього документа має назву, яка, можливо, більше нам зрозуміла: “Покликання і місія мирян”.

Зупинюся на декількох важливих моментах цього папського документа. Крім вчення Другого Ватиканського Собору, у ньому вміщено напрацювання на тему мирян більш ніж двадцяти років, які минули з часу Собору. Нам потрібно зрозуміти, що богослов'я — це щось живе, що

постійно розвивається. Богослов'я — це бажання людини краще зрозуміти те, що Бог нам об'являє. Це бажання породжує певний процес: людина поглиблює своє знання, відкриває нові правди, які, можливо, були не дуже чітко представлені, і, крім того, збагачує себе конкретним досвідом. Чому досвід має таке велике значення? Проілюструю це на прикладі. Ми можемо провести конференцію, присвячену темі любові. І, напевно, почули б багато різних цікавих думок. Але щось цінне для нас може розповісти тільки той, хто любив.

Протягом більше як двадцяти років ми пізнали, як каже поучення Святішого Отця, що мирянин виявляється у праці, під час якої трапляються як позитивні, так і доволі прикрі моменти. На підставі досвіду ми можемо говорити, наприклад, про небезпеки, на які можуть наражатися життя і праця мирянина. Одна з небезпек — надмірний запал. На перший погляд, це добра риса. Вона стає небезпекою тоді, коли хтось змушує інших щось робити, всіх довкола тероризує, і, замість того, щоб розвивати мирянську працю, гальмує її, відлякує від неї добрих людей. Ще одна небезпека — це непослідовність. Вона виявляється тоді, коли хтось приймає рішення, береться до роботи, а через деякий час закидає її, потім знову працює і знову закидає, тобто працює тоді, коли йому подобається. Досвід також показав значення віри у мирянському житті. Для того, щоб бути мирянином, треба діяти на підставі віри, що ми справді послані Богом, що ми можемо бути зв'язані з Ісусом Христом, що беремо участь в Його післанництві й те, що робимо, — це є наш обов'язок.

Помиляється той, хто думає, що все, що можна сказати про мирянина, вже є в документі

Святішого Отця. Процес розуміння покликання та місії мирянина ще триває і просувається вперед. А ми в ньому беремо участь і з нього вчимося.

Документ Святішого Отця, присвячений мирянам, побудований на образах, взятих із Святого Письма, переважно Нового Завіту, зокрема виноградника і виноградини, навколо яких Папа розвиває певне розуміння, необхідне для нашої діяльності. Поле праці для виноградарів — виноградник. Поле праці для мирян — світ, в якому ми живемо. Цей світ має як позитивні, так і негативні сторони. Почну від негативних. Ми працюємо у світі, де простежуємо зісвітчення понять. Поясню це на прикладі. У нашій художній літературі чи давніх звичаях нашого народу чітко і часто виявляється поняття святості: хліб в селах називали “святим”, і навіть якщо шматок хліба падав на землю, його підносили і цілували. Хто сьогодні цілує хліб, який впав на землю? Дехто може його навіть копнути.

Подумаймо, скільки речей і явищ у нашому житті ми не пов’язуємо з Богом, вважаючи, що Господь у цих ділянках не має що робити. Європейські політики, які розробляють т. зв. Конституцію нової Європи, не спромоглися навіть на те, щоб у тому документі принаймні згадати слово “Бог” (Конституція України починається словами: “Усвідомлюючи свою відповідальність перед Богом”), хоч Європа виросла на християнській релігії. Таке явище ми називаємо секуляризацією (зісвітченням).

Отже, ми працюємо у світі, в якому усунено поняття “Бог”, в якому бракує усвідомлення моральних вартостей. Яку цінність сьогодні має людина? З одного боку, підкреслюють права одної людини: вона може робити, що хоче,

ходити по головах інших людей, а з другого боку, людина принижена, вона нічого не варта. Ми працюємо у світі, де багато конфліктів, війн, несправедливості.

Однак це не повний образ світу, в якому покликані працювати миряни. У нашому світі також є гарні речі, наприклад в багатьох людей є бажання робити добро. Я думаю, що у всіх Вас, що прийшли сюди прослухати лекцію, є таке бажання. Багатьом із нас набридли конфлікти і війни. Ми прагнемо миру. Мені розповідали люди, що вони вимикають телевізор, коли починаються новини, тому що не можуть слухати про війни. Отже, світ не є зіпсутий докорінно, в ньому є також позитивні елементи.

Тепер розглянемо, яке місце мирянина у світі. Під час наших перших зустрічей я говорив, що на Другому Ватиканському Соборі єпископи вели дискусію щодо визначення поняття мирянина. Перша дефініція була така: мирянином є той, хто не є священнослужителем. І це негативне розуміння (у формі заперечення) з часом перейшло у позитивне: мирянин — це робітник, посланий працювати у виноградник. У згаданому вище документі Папа вживає інший образ: вже не виноградника, а виноградини (посилається на притчу із Євангелія від Івана). Ісус Христос прирівнює себе до виноградини — стовбура, який своїми коренями із землі тягне соки життя, а нас — до гілок виноградини. Господь каже, що і ми є виноградиною, бо з'єднані з Ним, живемо тим життєвим соком, який Він нам дам, живемо тим життям, яким Він жив. Мирянин, за словами Ісуса Христа, є той, хто має в собі життя Ісуса Христа. Це прекрасний змістовний образ.

Ще один образ, також із Святого Письма, чітко підкреслює, що ми є Божі діти, що

належимо Богові, так як дитина належить до своєї землі, до своєї родини. Тому ніхто не може сказати, що ми не маємо жодної вартості, адже ми несемо в собі життя Боже, беремо участь в житті, яке мав Ісус Христос. Завдяки Святому Духові ми перебуваємо у спільноті з Христом. Ми зв'язані з Ісусом Христом як члени одного тіла, як гілки виноградини, з якої ми всі дістаємо життєві соки, силу, яку має сам Господь.

Під час Великого посту ми багато думаємо про Ісуса Христа: хто Він, що зробив, чого нас навчив. Вивчаючи Його, ми починаємо бачити себе в іншому світлі. Те, що ми беремо участь в житті Ісуса Христа, не є вигадкою філософів чи поетів, — це є Божа наука, відома нам з Божого об'явлення. Тертуліан (II ст.) звертався до християн: “Християнине, пізнай свою гідність”. Пізнаючи себе через Ісуса Христа, ми починаємо розуміти, що беремо участь у Його посланництві. Зі Святого Письма ми знаємо, як люди сприйняли народження Ісуса Христа: народ не тріумфував, Його Матері навіть не дали місця у заїзді, щоб Вона могла спокійно, у теплій хаті народити Його. Отже, світ дві тисячі років не був “раєм на землі”: також були безсердечні люди, які не відчували бажання допомогти іншому, які воювали, один із них — Ірод, що наказав вирізати всіх дітей (значить, він не був кращий від Саддама Хусейна). Однак Ісус Христос прийшов, не зважаючи на несприятливі обставини, мав посланництво від Отця відкупити світ, освятити його. Ми беремо участь у посланництві Ісуса Христа, ми покликані, так як Ісус Христос, освятити світ, в якому є багато кривди, неправди, несправедливості. Власне в цьому полягає суть мирянської діяльності: йти і з Христом освячувати світ, наверхтати його до Бога, протидіяти тому, що віддаляє, пригнічує. Усі

люди, які отримали Святі Таїнства Хрещення, Миропомазання, повинні брати участь у посланництві Ісуса Христа. Жоден з нас не може стояти осторонь, бути тільки глядачем чи свідком, адже Ісус Христос прийшов на світ не для того, щоб подивитися, як йдуть справи, а навчав, робив чуда, терпів, помер і воскрес (Його воскресінню передувало більше ніж тридцять важких років).

Ісус Христос прийшов на світ не тільки для того, щоб спасати душі, але й щоб повернути світ до Бога. (Через гріх прародичів — первородний гріх — весь світ почав від Бога все більше віддалятися.) У цьому посланництві Ісуса Христа освячувати світ ми беремо участь. Отже, світ — це поле нашої діяльності, нашого життя. І ми маємо повернути його до Бога, — повернути не ззовні, а зсередини, бо живемо у світі і є частиною світу. У розумінні Церкви, доповненому у 80-х рр. минулого століття, власне таке завдання покликаний виконувати мирянин.